

МИЛИСАВ ЛУТОВАЦ
МИРОСЛАВ МИЛОЈЕВИЋ

ДЕЧАНЕ

— аграрногеографска проучавања —

Село је на западном ободу метохијске котлине на средокраћу између градова Пећи и Баковице. По свом положају и привредној структури, Дечане је типичан представник села која су поређана на средњој линији између котлинске равни и планинских страна. Изузетно је повољнији географски положај Дечана него других села уколико што се долином Дечанске Бистрице лако комуницира све до највиших планинских врхова који достижу висину од 2500 м. Сеоски атар који се у облику траке простире уз реку Бистрицу од 600 до 1977 метара надморске висине, дугачак је око 15, а широк 2-3 километра. Због изузетног положаја који у себи сједињује и природне лепоте и плодност и саобраћајне везе, овде је врло рано основано сеоско насеље, а затим, 1327. године, и познати манастир Дечани. Село Дечане се први пут помиње у дворској повељи краља Стефана Дечанског 1330. године. Тада је село имало 35 српских кућа. Отада се непрекидно помиње како је постепено расељавано и насељавано, што је зависило од историјских прилика.

Захваљујући централном положају на путу Пећ — Баковица, лепоти природе и близини манастира Дечана, овде се у новије време подиже и нови део Дечана који добија одлике градског насеља. Али иако је ово село и његов нови део постало средиште комуне, оно је и даље задржало све раније одлике, па се слободно може узети као типичан представник великог броја сеоских насеља у метохијској котлини.¹⁾

ПРИРОДНИ УСЛОВИ

Нигде се у профилу не виде такви географски контрасти као у атару села Дечана. Високе планинске стране падају у облику коса, била и заравни у котлинску раван. Планински врхови су састављени од кречњака а падине из шкриљаца. Само на крајњим изданицима била по ободу равни виде се дилувијални наноси ледника који су се

¹⁾ Теренска испитивања вршена су у 1969. год. новчаним средствима Савезног фонда за финансирање научних делатности, а обрада прикупљеног материјала у Географском институту „Јован Цвијић”.

долином Бистрице кретали са планинских страна. Тамо где Бистрица излази у котлину простире се око ње левкаста алувијална раван. На овим речним наносима формирано је село Дечане. Ту су и најповољнији природни услови за искоришћавање сеоског атара, који се, као што је речено, протеже од ниске алувијалне равни до високих планинских врхова. На целом том профилу између равни и планинских гребена природни услови за привреду врло су разноврсни. Различити су клима, педолошки састав тла и вегетација. Из овакве разноврсности произлазе и различите привредне компоненте.

Педолошки састав земљишта се смењује са надморском висином, рељефом и климом. Котлинска раван, на којој је село и његов аграрни атар, састоји се поглавито од наноса реке Бистрице који прекривају неогене седименте. Негде су наноси финији, а негде грубљи, од чега зависи и плодност. Идући уз долину Бистрице наставља се алувијална раван све до манастира Дечана. Долинске стране Дечанске Бистрице прекривене су где тањим а где дебљим слојем растресите земље која је настала распађањем силикатних стена у подлози. Према томе, структура земљишта повољна је за вегетацију на целом пространству атара села Дечана. Разуме се, састав вегетације зависи такође и од климатских услова. Температуре и падавине у вези су са географским положајем и рељефом.

Кретање средњих месечних температура у току године приказано је у следећој табели (1, с. 4):

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
0,1	1,3	5,9	11,5	15,4	19,5	22,2	20,9	17,7	12,6	7,9	0,8

Дечане као и сва места у метохијској котлини има умерену климу. На ово утиче заштићеност од хладних ветрова и колико-толико продирање медитеранске климе долином Дрима. Температура падне испод 0° само 30 дана у години. Јаче хладноће не трају дуже од два месеца. Снег који почиње падати у децембру престаје углавном у фебруару. Лето је дуго и продужава се у лепу и топлу јесен. Међутим, температуре ретко прелазе 30°C. Благ поветарац *ноћник*, који дува са планинских врхова низ долину Дечанске Бистрице, снижава температуру ноћу и на 16°C. Најтоплији месеци су јул и август.

Атмосферски талози достижу средњу годишњу количину од 1111 мм. Али је њихов распоред неравномеран, што се види из ове табеле (2, с. 102):

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
96	96	87	83	86	64	33	53	51	184	136	142

Минимум атмосферског талога је у лето, а максимум у јесен и зиму. Близина планине и шуме утиче на обилније падавине у односу на средишњи део метохијске котлине. Али је и овде изражена сушна периода баш онда када је биљним културама влага најпотребнија. До-

габа се да у летњим месецима падне врло мало кише и то у пљуковима који су праћени градом. Разуме се, атмосферски талози су далеко обилнији на планинским странама. Они се градуелно повећавају са висином до 1600 мм. Јужни топли ветар иаткада изазива велику сушу. Његово дување само за један дан отопи онег или потпуно исуши добро накисло земљиште. Овим се објашњава неопходност вештачког наводњавања биљних култура. Захваљујући богатству извора и потока на планинама који сачињавају Бистрицу, омогућено је наводњање не само дечанског већ и атара околних села.

СОЦИЈАЛНО ИМОВИНСКИ ОДНОСИ

Аграрни посед је врло мали у односу на број становништва које се непрекидно повећава, што се види из ових цифара. Дечане је 1953. године имало 223 куће и 1393 становника, а 1961. године 327 кућа и 1834 житеља. За овако кратко време становништво у Дечанима се повећало за 24,05%, број кућа за 31,9%, а власника земљишта за 47,54%. Од 244 власника земљишта, колико их укупно има у к. о., на газдинства са поседом до 1,0 ха отпада 55,33%, од 1,1—2,0 ха 26,64% и са поседом од 2,1—5,0 ха 15,57%. У укупном броју власника земљишта газдинства из социјално имовинских категорија изнад 5,1 ха учествују: од 5,1—6,0 ха са 0,82%, од 6,1—7,0 ха са 0,41% и поседом изнад 7,1 ха са 1,23%. Према томе, 97,54% власника земљишта има посед испод 5,0 ха. Газдинства из социјално имовинских категорија изнад 5,1 ха има 2,46% и она држе 16,31% од укупног фонда земљишта на приватном сектору.

На 1 становника просечно долази 0,14 ха обрадиве површине, односно 0,09 ха оранице, које су јако разбијене у ситне парцеле. То важи особито за социјално имовинску категорију до 1,0 ха, у којој просечна величина свих парцела износи 0,18 ха. Парцеле су једино веће на поседима газдинстава у социјално имовинским категоријама изнад 2,1 ха, на које долазе 45,5% од укупног броја, а просечна величина им износи 0,66—2,13 ха. Међутим, код друштвеног сектора овај однос је сасвим друкчији, јер је његов фонд земљишта груписан у крупне парцеле (Управа пашњака, Пчеларска задруга и др.)

Идући низводно долином Дечанске Бистрице парцеле су све мање, а најмање су у источном делу к. о., где су земљишта индивидуалних произвођача и где су претежно њивске парцеле. Највеће парцеле се налазе у брдовитом делу к. о. То се јавља као последица разлике у структури искоришћавања фонда земљишта између брдовитог, претежно шумовитог, и равничарског пољопривредног земљишта, где скоро свако газдинство има бар једну мању обрадиву парцелу. Иначе брдовити део к. о. је власништво друштвеног сектора, који га користи за узгој шуме и стално зелене површине. Унутар његових комплекса не постоје енклавиране парцеле газдинстава индивидуалних произвођача.

Земљишне категорије по социјално имовинским скупинама и секторима власништва

Социјално имовинска категорија	Сранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде	Пашњаци	Шумско земљиште	Неплодно земљиште	Свега	
а) Приватни сектор									
до 1,0	ха	23,50	4,60		3,41	0,52	1,95	2,68	36,66
	%	64,1	12,6		9,3	1,4	5,3	7,3	100,0
1,1—2,0	ха	54,83	11,23		14,68		2,80	2,28	85,82
	%	63,8	13,1		17,1		3,3	2,7	100,0
2,1—3,0	ха	29,07	5,23		9,90	1,37	2,45	1,04	49,06
	%	59,2	10,7		20,2	2,8	5,0	2,1	100,0
3,1—4,0	ха	13,57	4,76		3,75	1,51	10,42	0,63	34,64
	%	39,2	13,7		10,8	4,4	30,1	1,8	100,0
4,1—5,0	ха	18,4	0,45		5,78	2,63	5,34	0,44	33,08
	%	55,7	1,4		17,5	8,0	16,1	1,3	100,0
5,1—6,0	ха	1,26	0,66			1,42	7,92	0,02	11,28
	%	11,2	5,8			12,6	70,2	0,2	100,0
6,1—7,0	ха	4,24	0,80		1,03			0,07	6,14
	%	69,1	13,0		16,8			1,1	100,0
7,1—8,0	ха	3,62	0,52		3,24			0,06	7,44
	%	48,7	7,0		43,5			0,8	100,0
8,1—9,0	ха								
	%								
9,1—10,0	ха	5,86	1,06		0,96		0,95	0,18	9,01
	%	65,0	11,8		10,7		10,5	2,0	100,0
преко 10	ха	0,28	1,57	0,14		2,08	8,66	0,06	12,79
	%	2,1	12,3	1,1		16,3	67,7	0,5	100,0
УКУПНО	ха	154,67	30,88	0,14	42,75	9,53	40,49	7,46	285,92
	%	54,1	10,8	0,04	15,0	3,3	14,2	2,6	100,0
б) Друштвени сектор									
	ха	23,31	6,00		9,49	391,28	2098,34	58,66	2587,08
	%	0,9	0,2		0,4	15,1	81,1	2,3	100,0
СВЕГА (а + б)	ха	177,98	36,88	0,14	52,24	400,81	2138,83	66,12	2873,00
	%	6,2	1,3	0,0	1,8	14,0	74,4	2,3	100,0

Иза ослобођења 1945. године предратне државне и комуналне шуме у брдовитом делу к. о. проглашене су општенародном имовином и као такве предате су на управљање Шумско-индустријском комбинату Пећ (погон за шумарство). Године 1969. друштвени сектор је у к. о. имао 2.587,08 ха. У укупном фонду земљишта учествују: газдинства индивидуалних произвођача са 9,95%, Пчеларска задруга са 0,31% и остали корисници друштвеног фонда земљишта са 89,74%.

Просечна величина парцела 1 власника земљишта у појединим социјално имовинским скупинама

Социјално имовинска категорија	Оранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде	Пашњаки	Шумско земљиште	Неплодно земљиште	Просечно (у ха)
до 1,0 ха	0,29	0,10		0,31	0,52	0,48	0,04	0,18
1,1—2,0	0,85	0,22		0,37		0,46	0,05	0,42
2,1—3,0	1,45	0,30		0,70	0,45	1,22	0,05	0,66
3,1—4,0	1,93	0,68		0,53	0,50	2,60	0,09	0,95
4,1—5,0	2,63	0,06		0,72	1,31	2,67	0,06	1,00
5,1—6,0	0,63	0,33			1,42	3,96	0,01	1,25
6,1—7,0	4,24	0,80		1,03			0,07	1,53
7,1—8,0	3,62	0,52		3,24			0,06	1,86
8,1—9,0								
9,1—10,0	5,86	1,06		0,96		0,95	0,18	1,80
преко 10 ха	0,28	1,57	0,14		2,08	8,66	0,06	2,13
Просечно (у ха)	0,83	0,23	0,14	0,52	0,86	1,84	0,05	0,49

Једно индивидуално пољопривредно газдинство просечно има 0,63 ха њива, 0,12 ха воћњака, 0,00 ха винограда, 0,17 ха ливада, 0,03 ха пашњака и 0,19 ха шумског и неплодног земљишта. Највеће земљишне поседе имају Букакај Адем и Гојковић Мило. Први власник има 9,01 ха и структура његовог земљишног фонда изгледа овако: оранична површина — 5,86 ха, воћњак — 1,06 ха, ливада — 0,96 ха, шума — 0,95 ха и неплодно земљиште — 0,18 ха; док земљишни фонд другог власника износи 12,78 ха: оранична површина — 0,28 ха, воћњак — 1,57 ха, виноград — 0,14 ха, пашњак — 2,07 ха, шума — 8,66 ха и неплодно земљиште — 0,06 ха. Од 2,3 земљишне парцеле, колико долази на једног земљишног власника у к. о., 1,6 су обрадиве. Тако, на пример, једно газдинство са поседом од 4,1—5,0 ха просечно има парцела: ораница и башта — 0,9, воћњака — 0,9, ливада — 1,0, пашњака — 0,2, шумског земљишта — 0,2 и неплодног земљишта — 0,9.

У условима комуналног система, 1955—1969. год., нагло се смањило број газдинстава која искључиво живе и стичу приходе са поседа. Међутим, и поред тога, према занимању чланова још увек 54,7% газдинстава је чисто пољопривредно. Преосталих 45,3% су мешовита и непољопривредна. Међу мешовитим газдинствима на првом месту су она са поседом од 1,01—2,00 ха (20,5%) и 3,01—4,00 ха (20,5%), на другом из социјално имовинске категорије од 5,01—8,00 ха (14,7%), док треће место припада газдинствима од 0,51—1,00 ха (11,7%) и 4,01—5,00 (11,7%). За њима следе газдинства са поседом од 2,01—3,00 ха (8,8%), до 0,09 ха (2,9%), од 0,10—0,50 ха (2,9%)

и остала изнад 8,01 ха. Непољопривредних газдинстава са властитом земљом највише има у социјално имовинским категоријама до 1,00 ха (82,3%).

Број парцела на 1 власника земљишта у појединим социјално имовинским категоријама

Социјално имовинска категорија	Оранице и баште	Воћњаци	Виногради	Ливаде	Пашњаци	Шумско зељиште	Неплодно земљиште	Свега
до 1,0 ха	0,6	0,3		0,1	0,0	0,0	0,4	1,4
1,1—2,0	0,9	0,8		0,6		0,1	0,7	3,1
2,1—3,0	1,0	0,8		0,7	0,1	0,2	0,9	3,7
3,1—4,0	0,7	0,7		0,7	0,3	0,4	0,7	3,5
4,1—5,0	0,9	0,9		1,0	0,2	0,2	0,9	4,1
5,1—6,0	1,0	1,0			0,5	1,0	1,0	4,5
6,1—7,0	1,0	1,0		1,0			1,0	4,0
7,1—8,0	1,0	1,0		1,0			1,0	4,0
8,1—9,0								
9,1—10,0	1,0	1,0		1,0		1,0	1,0	5,0
преко 10 ха	1,0	1,0	1,0		1,0	1,0	1,0	6,0
Просечно	0,8	0,5	0,0	0,3	0,0	0,1	0,6	2,3

Преко 30% (31,2%) пољопривредних газдинстава је суфицитно у погледу радне снаге. У структури укупног броја пољопривредних газдинстава, према узимању и давању радне снаге, самодоволна учествују са 18,0%; дефицитарних газдинстава има 26,6%. Преосталих 24,2% газдинстава узимају и дају радну снагу.

ИСКОРИШЋАВАЊЕ ЗЕМЉИШТА

Оранице и баште заузимају 6,2% од укупног фонда земљишта. Највећи део тих површина налази се на приватном сектору и у источном делу к. о. Обрнуто, на друштвеном сектору и у западном делу к. о. стално зелене и шумске површине имају предност у погледу заступљености. Све до 1953. године, када је извршено опраничавање државних и комуналних шума, узурпацијом државног фонда шума из године у годину осетно је повећан проценат пољопривредног земљишта. Међутим, отада се врше углавном структурне промене у фонду пољопривредног земљишта газдинстава индивидуалних произвођача на штету ливада и пашњака у алувијалној равни. То не значи да су у међувремену стално зелене површине у к. о. сведене на минимум. Напротив, оне још увек заузимају скоро читав југозападни део к. о. У укупном фонду земљишта сада учествују чак са 15,8% или за 14,5% више него сталне културе — воћњаци и виногради. Неплодног земљишта има 2,3%.

Искоришћавање пољопривредног земљишта

Земљишне категорије и културе	ха	% од ораница и башта	% од пољопривредне површине	% од сквипине А-Б-В (I) II-III
I. Оранице и баште	177,98	100,0	26,64	
A. Екстрактивне културе	7,00	3,9	1,05	100,0
пшеница	(7,00)	(3,9)	(1,05)	100,0
B. Интензивне културе	156,62	88,0	23,44	100,0
кукуруз	(146,62)	(82,4)	(21,94)	(93,6)
шећерна репа	(5,00)	(2,8)	(0,75)	(3,2)
поврће	(5,00)	(2,8)	(0,75)	(3,2)
лук	(0,60)	(0,3)		
паприка	(1,10)	(0,6)		
купус	(1,30)	(0,7)		
кромпир	(1,00)	(0,6)		
остало поврће	(1,00)	(0,6)		
B. Структуротворне културе	14,36	8,1	2,15	100,0
луцерка	(14,36)	8,1	(2,15)	100,0
II. Сталне културе	37,02		5,54	100,0
воћњак	(36,88)		(5,52)	99,6
виноград	(0,14)		(0,02)	0,4
III. Сталне зелене површине	453,05		67,82	100,0
ливада	(52,24)		(7,82)	11,5
пашњак	(400,81)		(60,00)	88,5
С В Е Г А:	668,05		100,00	

Аграрно-географска карактеристика искоришћавања земљишних категорија

Утицај климе, земљишта и хидрографије видно се запажа на распореду вегетације. У равни око села природна вегетација је нестала. Види се само по које старо стабло столетних хрстова. Међутим, побрђа и долиנסке стране које почињу непосредно изнад села обрасле су непрекидном шумом све до горњих планинских страна. Шуме су у катовима поређане. Најнижи вегетациони појас сачињава литоми кестен, који се простире на силикатној подлози. Најкрупнија и најроднија стабла су изнад манастира Дечана. Местимично су она за време рата посечена за грађу и огрев; из њихових корена су избили млади и витки изданци. На појас кестена наставља се зона млађе, а затим старије букве, која није била подложна утицају човека. Највиши кат сачињавају четинари, поглавито јела и омрча, које допиру до 1700 метара надморске висине. На овој висини почињу сувати Дечанске планине и простиру се ове до планинских гребена.

Све ове површине учествују мање или више у привреди к. о. Дечана. Најзначајнија је алувијална равна за коју су везане готово све биљне културе: кукуруз, поврће, пшеница, воће, вештачке и природне ливаде. Захваљујући плодности земљишта, ове релативно мале површине раније су давале знатан принос. Природне ливаде су се косиле три пута годишње, а кукуруз и узредне културе које га прате давале су већи принос него стрна жита. Али ипак све док није спроведено вештачко наводњавање и у вези са њим гајење кукуруза и других култура које траже доста влаге, привредне могућности су биле ограничене. Међутим, са развојем наводњавања почела је да се мења и пољопривредна структура. Кукуруз, који даје релативно велике приносе зрна по 1 ха, потискује пшеницу на слабије земљиште. Он потискује и ливаде на мочварније површине. Местимично кукуруз почиње да се гаји и као други усев пошто се пожању стрна жита у јуну. Упоредо са наводњавањем, опадањем сточарства и разменом добара уводе се и нове биљне културе, од којих су најважније детелина и шећерна репа.

Главни производни потеси у к. о. су: Тршевина, Калиште, Сејиште (Селиште), Бунђе и Друмеша (њиве око друма). У свим овим потесима главна је култура кукуруз. Изузетак су Калиште и Тршевине, где још постоје природне ливаде. Ако се изузму незнатне површине под стрним житом, шећерном репом и детелином, кукуруз је главна култура. Он се гаји као монокултура. На то утиче наводњавање, већи принос и гајење узредних биљака (пасуља и бундеве). Због непрекидног истог усева и честог наводњавања, земљиште се исцрпљује. Потребно му је свакогодишње ђубрење стајњаком у коме се оскудева.

Производња кукуруза је доста знатна; он не само што се сеје на 82,4% њива, односно 21,94% пољопривредне површине, него учествује са 49,82% у укупној биљној производњи. Сада се он у овој к. о. производи за 95,5% више од целокупне производње екстрактивних култура, која износи 134,40 житних јединица.¹⁾ Просечни приноси се крећу од 18—40 мц по 1 ха.

И поред традиције и економске предности коју кукуруз има у к. о., у новије време њега почињу потискивати друге културе, особито луперка, која даје веће приносе него кукуруз. 1968. године они су износили 65 мц/ха. Томе ваља додати и поврће, особито паприку као свакидашњу присмоку. Међутим, што се тиче шећерне репе, која овде због наводњавања доноси принос 200,0 мц/ха, њено гајење још увек је условљено оснивањем фабрике шећера у Пећи.

Воћарство је врло стара култура ове к. о. У старим хрисовуљама се помињу вртови (воћњаци) ораха и јабука. Обе воћке претежно се гаје у селу око кућа, а не у атару. Најмногобројније су јабуке.

¹⁾ „Житна јединица“ је јединица за хранљиву вредност појединих култура у поређењу до хранљиве вредности жита као основне јединице (5).

ГНЖ је пољопривредна статистичка јединица за израчунавање вредности појединих врста стоке у односу до краве као основне јединице (5).

Ту и тамо има јабучара у чистој саставу или измешаних са другим воћем. Домаће слатке јабуче сада замењују познатије светске сорте које имају бољу пробу на тржишту.

У Дечанима успева и *винова лоза*, али је њено гајење ограничено на врло мале површине и то на доњим падинама једне косе која се спушта у раван. Иако је овај потес повољан за виноградарство, у њему сада има само 0,14 ха под виномом лозом дечанских Срба, јер муслимани, који чине већину становништва, не пију вино. Потребе у грозђу за јело задовољавају лозе чардаклије у двориштима које су уједно хладњак и украс.

Дечане је богато у кестену, који расте у засебној шумској формацији. Свако домаћинство користи плодове кестена не само из сеоске шуме већ и из забрана манастира Дечана, под условом да цркви оставе једну трећину бербе. Годишња берба се креће од 9—15 хиљада кг кестена на приватном сектору. Кестен се углавито потроши у исхрани домаћинства, а нешто претиче и за тржиште.

Биљна производња

Биљне културе	ха	Укупан принос у житним јединицама	% од биљне производње
I. Прехрамбене културе	49,02	657,76	11,17
II. Крмне културе	614,03	4.978,48	84,58
III. Индустијске културе	5,00	250,00	4,25
С В Е Г А:	668,05	5.886,24	100,00

УСМЕРЕНОСТ ПОЉОПРИВРЕДНЕ ПРОИЗВОДЊЕ

Биљна производња. — Сетвена површина под екстрактивним културама у к. о. Дечане из године у годину се смањује у корист интензивних и структуротворних култура. Пошто се пшенично брашно може лако и јефтино набавити, на поседима газдинстава из већине социјално-имовинских категорија јавља се тенденција повећавања крмне базе за одржавање сточарства. Захваљујући таквој структури искоришћавања сетвених површина, производња интензивних и структуротворних култура, у односу на укупну биљну производњу, релативно је велика. Просечни приноси од њих, међутим, још увек су релативно ниски и не повећавају се уторедо са изменама у ораничној површини по начину искоришћавања и у сразмери са новим потребама. Стога многи произвођачи да би задовољивали те потребе траже излазе у ванпољским делатностима, у фабрикама и преко школе у администрацији у разним установама. Кукуруз, на кога отпада 21,94% пољопривредне површине (82,4% ораница), има за сада доминантну улогу у производњи. Од укупне биљне производње 2,28%

отпада на пшеницу и 49,82% кукуруз. У производњи сточних култура значајно место заузима ливадско и сено са пашњака — 24,95%, а прехранбених воће — 5,11%.

Газдинства у к. о. Дечане производе биљних производа годишње: 657,76 житних јединица прехранбених култура, 4987,48 житних јединица сточних култура и 250,00 јединица шећерне репе; укупно — 5886,24 јединице. Кукуруз учествује у укупној биљној производњи са 2932,40 житних јединица. Према томе, биљна производња у к. о. Дечане на сваких 100 ха пољопривредне површине износи 881,1 житна јединица.

Сточарство и сточарска производња

Сточарство је исто тако важна пољопривредна грана као ратарство. Раније, у доба аутархичне пољопривреде, оно се није могло одвојити једно од другог. Садашње сточарство је везано за исхрану коју пружа сеоски атар. Главна крмна основа за зимску исхрану су: ливаде, слама, кукурузна шаша, детелина, а мање јечам и жито; а за летњу шумски и планински пашњаци. Уочљив је несклад између зимске и летње исхране. Зимска пића је доста оскудна, док летњи пашњаци могу да приме и већи број стоке.

Број стоке у к. о. Дечане зависи више од зимске него од летње исхране. Због тога газдинства у јесен оставе онолико стоке колико се може прехранити. 1969. године она су на сваких 100 ха пољопривредне површине држала 91,71 ГНЖ. Говеда има највише — 55,89 ГНЖ или 60,94% од укупног броја ГНЖ. Упоредјујући овај број ГНЖ са истим на 100 пољопривредних становника види се да их има мање за 38,83% — 56,10 ГНЖ.

Структура фонда стоке

Врста стоке	Број	Свега ГНЖ	% ГНЖ на поједине врсте стоке	Број стоке на 100 пољ. површине	Број ГНЖ на 100 ха пољ. површине	Број ГНЖ на 100 пољ. становника
I. Коњи	79	94,3	15,39	11,82	14,11	8,63
II. Магарци	20	10,0	1,63	2,99	1,50	0,92
III. Говеда	498	373,35	60,94	74,55	55,89	34,19
IV. Овце	1631	123,45	20,15	244,16	18,48	11,30
V. Козе	1	0,08	0,01	0,14	0,01	0,01
VI. Свиње	23	4,27	0,70	3,44	0,64	0,39
VII. Живина	481	7,215	1,18	72,00	1,08	0,66
СВЕГА:		612,66	100,00		91,71	56,10

Врста стоке такође зависи од исхране и потреба. Говече, овца и коњ главне су домаће животиње. Говече (близу 500 грла) представља у економици најважнију домаћу животињу: даје млеко (око 251

крава) и ђубриво неопходно за земљу која се због наводњавања брзо исцрпљује. Сем тога, за говече, које се храни шашом од кукуруза, има највише исхране. Говече црвено и жуте боје припада старој раси буше; достиже тежину од 200 кг. Крава је доста млечна: може, ако се добро храни, дати и 800—900 л млека годишње.

Овца је омиљена животиња, јер сем јагњета даје вуну и млеко, а користи екстензивне планинске пашњаке. Због вуне од које се сада израђује одело и друге тканине, овцу гаји свака коле имућнија кућа.

Овца се одликује грубом вуном и млечношћу. Даје око 3 кг вуне грубог влакна (шиљежад 1,5 кг) и до 2 литра млека у доба највеће муже (просечно 45 л годишње). Музе се до у дубоку јесен. Међу њима има и озимачница (оваца које се музу и у зиму). И поред велике користи број оваца опада. На то утиче јефтиније добијање фабричких тканина и недостатак зимске пиће. Газдинства их хране у зиму поглавито сеном, отавом и детелином, а у лето изјављују на планинске пашњаке. Садашњи број (око 1630) оваца у пола је мањи него пре 50 година, мада свако домаћинство жели да гаји овцу. Већи број оваца гаје задружна домаћинства која имају зимске исхране и чобана.

Товарна и транспортна животиња је коњ. Њиме се одржава саобраћај између села и града и села и планине. Раније је овака кућа имала бар два коња — једног за товар а другог за јахање. Сада је број коња сведен на 79 гла. Што се он у домаћинству још задржава, може се објаснити улогом у ратарству, транспорту са планине и великим потребама у стајском ђубриву које коњ обилније пружа него друге домаће животиње. Домаћинства која не могу хранити коња, а одржавају везе са планином, почињу гајити магаре.

Као што је речено, сточарство села Дечана је израз природних могућности и потреба. Стока се креће по пространом сеоском атару од жупе до планинских врхова Дечанске планине. Ритмично се пење и спушта са обнављањем вегетације. У пролеће чим окопни снег, сточари излазе на планину са планинкама, чобанима и децом. У почетку октобра планинке са децом силазе у село, док чобани остају и даље на планини све док не падне већи снег. Планине села Дечана се називају општим именом Дечанска планина. Она је некада, као и цео атар, припадала манастиру Дечанима. На њој су и дечански калуђери изгоснили за време лета овоја стада. Друли сточари из села плаћали су манастиру травнину. Када је манастироски посед постепено сужаван калуђери су морали напустити планину. Планином су овладале некадашње манастирске чивчије села Дечана. Њихова станишта су поређана додирном линијом шума и сувата на висини од 1700 метара. Шумска линија се овде временом померала у корист пашњака. Све падине планинских страна су крчењем шуме претваране у пашњаке који се одликују врло сочном травом. Главни крајеви у Дечанској планини су: Поди Цветкт (Цветкова пода), Кочишта, Будош, Жиг, Коначиште и др. Станови су поређани у групама по сродности.

Стока за време лета користи испашу у шумама између села и планине. На овом простору се срећу овце оних домаћинстава која имају мало стоке, па са њом не излазе у планину.

Сточарска производња

Врста производа	Број стоке	Укупна производња у житним јединицама	% од укупног броја житних јединица
Месо		1.749,90	20,83
Млеко		1.825,17	21,73
кравље	251	(1.543,65)	
овчије	782	(281,52)	
Вуна	1109	887,20	10,56
Мед	664	3.851,20	45,84
Јаја	438	87,60	1,04
Свега :		8.401,07	100,00

Природни услови за сточарство дошли су до свог изражаја у броју оваца, говеда и коња. Али овај број од 591,10 ГНЖ не може да задовољи потребе, с обзиром да се свиње не гаје (свега 4,27 ГНЖ). Међутим, гајење свиња у вези са кукурузом повећало би улогу сточарства у економији. Али, пошто је становништво у огромној већини исламске вероисповести, свиње држи само неколико Срба православне вере и оне у укупном броју ГНЖ учествују са 0,70%.

Још пре другог светског рата исламско становништво у Дечанима бавило се доста пчеларством; поред индивидуалних газдинстава, иза укидања административног система управљања привредом гајењем пчела у већем броју још се баве манастир Дечани и Станица за унапређивање пчеларства САПК. Последња привредна организација има 600 кошница. У Станици истичу да у Дечанима и његовој околини има погодних природних услова за преко 5000 пчелињих друштава. Мед има врло високо учешће у сточарској производњи к.о., што се види из ових цифара. Дечане је 1968. године произвело 8.401,07 житних јединица разних сточарских производа, а од тога отпада само на мед 45,84%.

Уколико се обухватно посматра сточарство и сточарска производња у привреди и животу становништва у к.о. Дечане, може се укратко извести закључак: сточарство је значајна привредна грана иако је број стоке опао у односу на предратне године, што се види из ових цифара. Газдинства у Дечанима су 1968. године произвела више од 1749 житних јединица меса, а млека чак 1825,17. У овој години производња вуне износила је 887,20 јединица, а меда 3851,20. Производња јаја је минимална — 1,04% од укупне сточарске производње. Просечна носивост живине износи 80 комада јаја годишње.

УКУПНА ПРОИЗВОДЊА

У к.о. Дечане пољопривредна производња се стално увећава. Године 1968. износила је преко 5800 житних јединица од прехранбених, сточних и индустријских култура, а од сточарства око 8400. С обзиром на то да се у Дечанима налази једна од највећих Станица за унапређивање пчеларства у СРС са око 600 пчелињих друштава, мед учествује са изузетно високим процентом у укупној пољопривредној производњи: од 14287,31 житне јединице на мед отпада 26,96%. На другом месту се налази кукуруз — 20,53%. Месо учествује са 12,25%, млеко са 12,77%, вуна са 6,21%, јаја са 0,61%, сено са 10,28% и остале биљне културе са 10,39%. Преко 50% произведеног меда продаје се углавном на тржиштима САП Косова и СР Македоније. У 1968. години само Станица за унапређивање пчеларства САПК је произвела и продала на тржишту око 9.000 кг меда.

Укупна производња

Биљна производња	Производња у житним јединицама	% укупне пољопривредне производње
I. Прехрамбене културе	657,76	4,60
II. Сточне културе	4.978,48	34,85
III. Индустријске културе	250,00	1,75
Свега биљна производња:	5.886,24	41,20
Сточарска производња		
IV. Месо	1.749,90	12,25
V. Млеко	1.825,17	12,77
VI. Вуна	887,20	6,21
VII. Мед	3.851,20	26,96
VIII. Јаја	87,60	0,61
Свега сточарска производња:	8.401,07	58,80
Укупна пољопривредна производња:	14.287,31	100,00

На сваких 100 ха пољопривредне површине газдинства у к.о. Дечане производе 2138,8 житних јединица разних пољопривредних производа. У структури производње преовлађују сточарски производи (58,80%); биљни производи учествују са 41,20%.

ЛИТЕРАТУРА

1. Хидрометеоролошка служба ФНР Југославије: Температура, ветар и облачност у Југославији (1925—1940. год.), Београд, 1952.
2. Хидрометеоролошка служба ФНР Југославије: Падавине у Југославији (1925—1940. год.), Београд, 1957.
3. Савезни завод за статистику: Попис индивидуалних пољопривредних газдинстава 1960.

4. Пољопривредни статистички подаци за 1968. и 1969. год. добијени су од Скупштине општине Дечане и анкетањањем на терену.
5. Institut za geografijo Univerze v Ljubljani: Studije o kmetijski izrabi tal v treh vaseh Jugoslavije, Geografski vestnik XXXIV, Ljubljana, 1963.
6. Polska akademia nauk: Instrukcija szczedolwego zdjecia užitkowania zeimi, Warszawa, 1962.
7. Polska akademia nauk: Dokumentacija geograficzna, zeszyt 2/3, Warszawa, 1966.
8. M. Lutovac: La Métohija, étude de Géographie humaine, Paris, 1935.

R é s u m é

MILISAV LUTOVAC
MIROSLAV MILOJEVIC

DEČANE

— recherches de géographie agraire —

Ce village est situé à la bordure occidentale du bassin de Metohija, à mi-chemin entre les villes de Peć et de Djakovica. Par la position qu'il occupe et la structure économique, Dečane est le représentant typique des villages qui sont alignés sur la médiane entre la plaine du bassin et les versants de la montagne. La situation géographique de Dečane est exceptionnellement plus favorable que celle des autres villages, vu que la vallée de la rivière de Dečanska Bistrica permet des communications faciles jusqu'aux sommets de montagnes les plus élevés qui atteignent l'altitude de 2500 m. Le finage du village qui s'étend le long de la rivière de Bistrica en forme de bande, à l'altitude de 600 à 1977 m, est d'environ 15 km long et de 2—3 km large. A cause de cette situation exceptionnelle qui réunit en elle les beautés naturelles, la fertilité du sol et les communications, l'agglomération rurale y fut fondé de bonne heure et ensuite, en 1327, aussi le fameux monastère de Dečani. Le village de Dečane est mentionné pour la première fois dans la charte du roi Stefan Dečanski de l'année 1330. Le village comptait à cette époque-là 35 maisons serbes. A partir de ce temps il y a des mentions fréquentes se rapportant aux colonisations et aux dépeuplements successifs, en dépendance des conditions historiques.

La composition pédologique du sol change avec l'altitude, le relief et le climat. La plaine du bassin, qui porte le village et son finage, est composée principalement des alluvions de la rivière de Bistrica qui recouvrent les sédiments néogènes. Les alluvions sont tantôt plus fines et tantôt plus grosses dont dépend aussi la fertilité. La plaine alluviale se prolonge jusqu'au monastère de Dečani en amont de la vallée de la Bistrica. Les côtés de la vallée de la Dečanska Bistrica sont recouverts de couches plus minces ou plus épaisses du sol meuble qui s'est formé par la désagrégation des roches siliceuses dans la base.

Deçane, de même que toutes les localités dans le bassin de Metohija, a un climat tempéré. Ceci est dû au fait qu'elle est protégée contre les vents froids et à une certaine pénétration du climat méditerranéen à travers la vallée du Drim. La température ne baisse au-dessous de 0° que 30 jours par an. Les grands froids ne durent que deux mois au plus. La neige qui commence à tomber au mois de décembre, cesse généralement au mois de février. L'été est long et se prolonge en un automne beau et chaud. Les précipitations sont à leur minimum en été tandis qu'elles atteignent le maximum en automne et en hiver.

La propriété agricole est petite par rapport au nombre de la population qui s'accroît sans cesse. En 1953 Deçane comptait 223 maisons avec 1393 habitants et en 1961 327 maisons et 1834 habitants. 97,54 p. 100 de propriétaires fonciers possèdent moins de 5,0 ha. Les propriétés appartenant à la catégorie au-dessus de 5,1 ha représentent 2,46 p. 100 de toutes les propriétés agricoles et elles possèdent 16,31 p. 100 du fonds global des terres dans le secteur privé. Il y a, en moyenne, 0,14 ha de surface cultivable par 1 habitant. Plus de 30 p. 100 d'économies agricoles ont un excédent de la main-d'œuvre.

Les terres labourables et les jardins occupent 6,2 p. 100 du fonds global foncier. La plupart de ces surfaces sont dans le secteur privé et dans la partie de la commune cadastrale. Dans le secteur social (collectif) et dans la partie occidentale de la commune cadastrale, ce sont les surfaces sous la verdure permanente et sous les forêts qui prédominent. Les surfaces sous la verdure permanente participent avec 15,8 p. 100 au fonds global foncier, c. à d. de 14,5 p. 100 de plus que les cultures permanentes.

Les montées et les côtés de vallées qui commencent immédiatement au-dessus le village sont couverts d'une zone continue de forêts que montent jusqu'aux côtes de montagnes supérieures, les forêts sont disposées par étages. La zone de végétation la plus basse est constituée de châtaigniers. Les plus grands et les plus fructifères sont les arbres au-dessus du monastère de Deçani. La zone des châtaigniers passe dans la zone de hêtres jeunes et ensuite celle de hêtres plus âgés qui n'a subi aucune influence de l'homme. L'étage le plus élevé est formé de conifères, surtout de sapins et de genévriers qui atteignent l'altitude jusqu'à 1700 m. C'est à cette altitude que commencent les pâturages de la montagne de Deçanska Planina qui s'étendent jusqu'aux crêtes de montagnes.

La culture de presque toutes les plantes se rattache à la plaine alluviale (maïs, etc.). Grâce à la fertilité du sol, ces surfaces relativement petites avaient un rendement abondant. Les prés naturels ont été fauchés trois fois par an et le maïs et les cultures associées donnaient un plus grand rapport que les céréales. Cependant, les possibilités économiques étaient assez restreintes tant qu'on n'a pas introduit l'irrigation artificielle et, en rapport avec celle-ci, la culture du maïs et d'autres plantes qui exigent assez d'humidité. Avec le développement de l'irrigation la structure agricole commence à changer. Le maïs, qui donne des rapports relativement élevés en grain par 1 ha refoule le froment aux sols d'une qualité inférieure. Il refoule aussi les prairies aux terrains plus marécageux. Dans

certaines endroits on commence à cultiver le maïs comme seconde culture après la récolte des céréales au mois de juin. Parallèlement à l'irrigation, au décroissement de l'élevage et à l'échange des biens on introduit également de nouvelles cultures, dont les plus importantes sont le trèfle et la betterave à sucre.

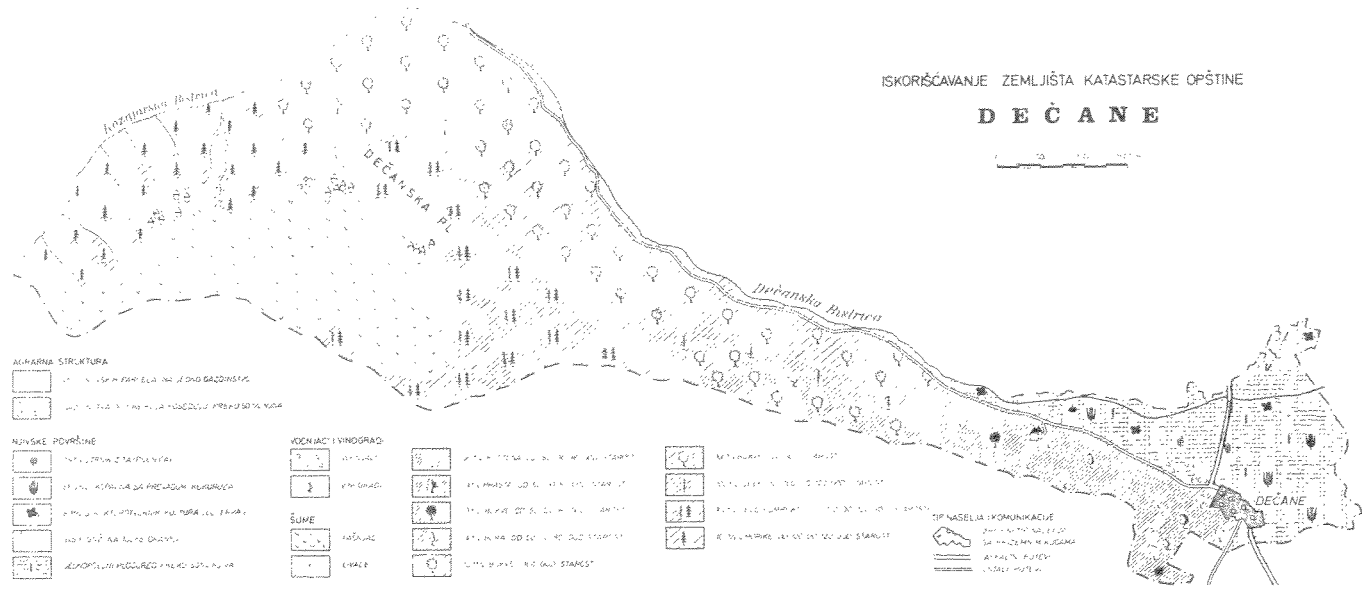
Le maïs, qui occupe 21,94 p. 100 de surface agricole, a le rôle dominant dans la production. De la production globale des plantes, 2,28 p. 100 sont constitués par le froment et 49,82 p. 100 par le maïs. Dans la production des cultures fourragères, le foin de prairie et le foin de pâturages occupent une place importante — 24,95 p. 100 et dans la production des cultures alimentaires les fruits — 5,11 p. 100.

Le bétail monte et descend de façon rythmique, en suivant le renouveau de la végétation, par le vaste finage de la contrée au piedmont jusqu'aux sommets de la montagne de Dečanska Planina. Au printemps, immédiatement après la fonte des neiges, les éleveurs transhument avec les bergers, les femmes et les enfants. Au commencement d'octobre les femmes descendent avec les enfants au village, tandis que les bergers restent sur la montagne jusqu'à la première chute de neige abondante.

Sur chaque 100 ha de surface agricole les économies dans la commune cadastrale de Dečane produisent 2138,8 unités de blé en différents produits agricoles. Dans la structure de la production ce sont les produits d'élevage qui prédominent (58,80 p. 100) tandis que les produits végétaux y participent avec 41,20 p. 100.

ISKORIŠĆAVANJE ZEMLJIŠTA KATASTRARSKE OPŠTINE

DEČANE

AGRNARNA STRUKTURA

- ZEMLJA ZA POLJOPRIVRAG I ŽIVOTINARSTVO
- ZEMLJA ZA GOŠĆARSTVO I KROVNOPOSREDOVANJE

NOVINSKE POVRŠINE

- VINOGRAD
- ORTANIČARSTVO
- OSTALA ZEMLJA ZA POLJOPRIVRAG
- PASIŠTA
- ŽALISNIŠTVO

VOĆNACI I VINOGRAD

- VINOGRAD
- ORTANIČARSTVO

ŠUME

- ZEMLJA ZA GOŠĆARSTVO I KROVNOPOSREDOVANJE
- ZEMLJA ZA POLJOPRIVRAG I ŽIVOTINARSTVO
- ZEMLJA ZA GOŠĆARSTVO I KROVNOPOSREDOVANJE
- ZEMLJA ZA POLJOPRIVRAG I ŽIVOTINARSTVO
- ZEMLJA ZA GOŠĆARSTVO I KROVNOPOSREDOVANJE

- MESTOSKA I DRUGA DRUGA
- MESTOSKA I DRUGA DRUGA
- MESTOSKA I DRUGA DRUGA
- MESTOSKA I DRUGA DRUGA

- TIP NASELJA I KOMUNIKACIJE
- MESTO I DRUGA DRUGA
 - MESTOSKA I DRUGA DRUGA
 - MESTOSKA I DRUGA DRUGA